

Lestes sponsa Gewone pantserjuffer

De gewone pantserjuffer is de algemeenste pantserjuffer van Nederland. De verspreiding is geconcentreerd op de zandgronden. In het oosten van het land komt de soort vrijwel aaneengesloten voor, in het westen vooral in de duinen en enkele laagveengebieden, waar de dichtheden veel lager zijn. De mannetjes zijn metaalgroen met blauwberijpte delen en lijken op die van de schaarsere tangpantserjuffer.

Biotoop

De gewone pantserjuffer komt voor in sterk uiteenlopende watertypen. De voorkeur gaat echter uit naar ondiepe, af en toe droogvallende, stilstaande wateren met een brede vegetatiezone. Grote populaties worden vooral aangetroffen bij zure voedselarme wateren. Soms vindt ook voortplanting plaats in zwakstromende en licht brakke wateren. Op de zandgronden komt de soort vaak massaal voor bij vennen en hoogveenrestanten, maar ook bij greppels en ijsbaantjes. De soort is in Zuid-Limburg bij poelen aangetroffen. In de laagveenmoerassen wordt de soort, indien aanwezig, vooral bij krabbescheervelden (*Stratiotes aloides*) aangetroffen (DE GROOT 1995A, 1997). Minder hoge aantallen komen voor bij ondiepe duinplassen. Op een aantal plaatsen in westelijk Nederland komt de soort voor op locaties waar zand is opgespoten, vaak bij plasjes langs snelwegen. In het agrarisch gebied van Zuid-Holland leeft *L. sponsa* vooral in de heldere, door kwel gevoede watergangen met een rijke moeras- en watervegetatie (MOSTERT 1998). In Zuid-Europa is *L. sponsa* een bergsoort die vooral voorkomt boven de 1000 m. Hij is één van de weinige Europese soorten die op grote hoogte algemeen kan zijn (JÖDICKE 1997).

Levenswijze

Eieren en larven

De eieren worden, net als bij de overige pantserjuffers, in plantenweefsel afgezet, vanaf enkele centimeters onder het wateroppervlak tot wel een meter erboven. De voorkeur

gaat uit naar (levende) oeverplanten, zoals russen (*Juncus* sp.), biezen (*Scirpus* sp.) en gele lis (*Iris pseudacorus*). De larve leeft tussen de water- en oeverbegroeiing. Uitsluipen gebeurt op enkele decimeters hoogte op verticale plantenstengels, bijvoorbeeld van russen (HEIDEMANN & SEIDENBUSCH 1993).

Imago's

Jonge individuen verruilen de omgeving van het water voor de ruige vegetatie van bijvoorbeeld kapvlakten en bosranden. Zij jagen daar onder andere op muggen, haften en schietmotten. Imago's overnachten op gemeenschappelijke slaapplekken die zowel aan het water als op enige afstand hiervan kunnen liggen. Bij het water zijn vaak veel mannetjes aanwezig die zich agressief gedragen tegenover andere mannetjes. Daardoor zijn de dichtheden zelden hoger dan één mannetje per meter. Sexueel actieve mannetjes vliegen vaak op elke naderende juffer af, waardoor ze regelmatig op onwillige of ongeschikte partners stuiten. Vrouwelijke soortgenoten die niet tot paren bereid zijn klappen met de vleugels of wenden zich met de kop naar de belager. Soms tuimelen beide hierdoor omlaag (GEIJSKES & VAN TOL 1983). Er kunnen ook tandems met andere (pantserjuffer-)soorten en met mannetjes ontstaan (zie Jödicke (1997) voor een overzicht). Volwassen vrouwtjes houden zich meestal niet bij het water op, waardoor de meeste paringen niet bij het water tot stand komen. Stoks schatte dat slechts 18% van de tandems bij het water worden gevormd (ZIE JÖDICKE 1997). De copulatie duurt gewoonlijk een half uur, maar dat kan oplopen tot ruim een uur. De eieren worden meestal in tandem afgezet. In tegenstelling tot de andere pantserjuffers gaat het vrouwtje van *L. sponsa* hierbij regelmatig onder water. Soms daalt het mannetje mee onder de waterpiegel (JÖDICKE 1997).

Fenologie

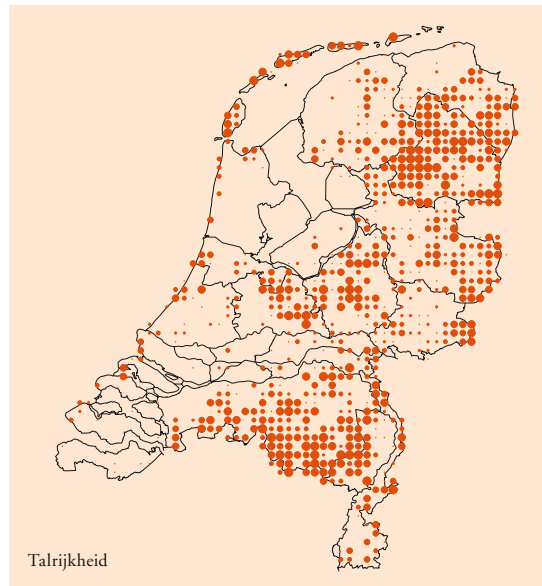
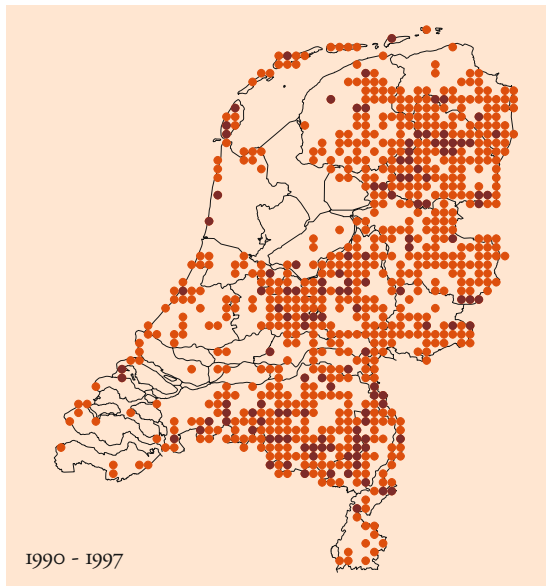
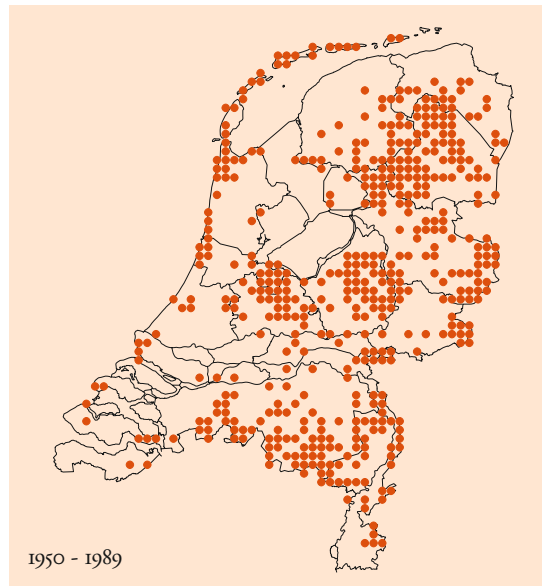
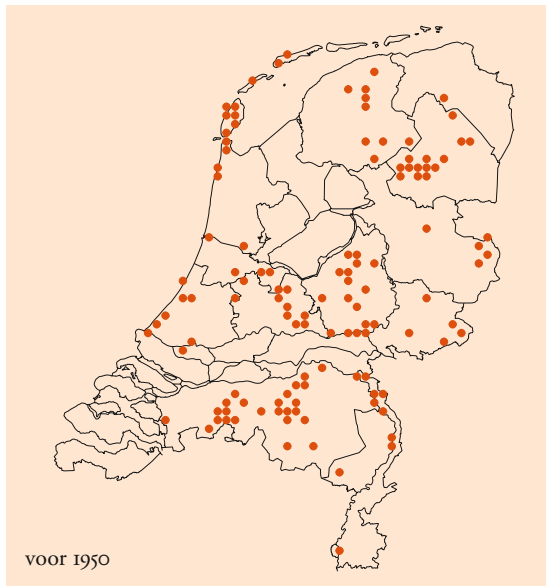
De eieren worden in de nazomer afgezet en komen in april uit. Binnen twee maanden kan de larvale ontwikkeling worden voltooid, wat goed strookt met het tijdelijke karakter van sommige voortplantingswateren (LOIBL 1958). De meeste waarnemingen van verse individuen vallen tussen eind juni en midden juli. Nagenoeg alle individuen sluipen voor eind augustus uit. *L. sponsa* heeft een rijpingsfase van twee tot vier weken. Dat is korter dan bij de andere pantserjuffers, maar nog altijd lang voor juffers. Het verschil tussen de piek van de uitsluiperperiode en de piek van de voortplantingsactiviteit is iets meer dan vijf weken. De lange vliegtijd van deze soort duurt van midden mei tot midden oktober, en de piek van midden juli tot eind augustus. Voortplantingsactiviteit is waargenomen tot midden oktober met de piek in midden augustus. Sommige mannetjes worden wel twee en een halve maand oud (JÖDICKE 1997). In het buitenland is gevonden dat de levenscyclus soms tweejarig is.

Begeleidende soorten

De verspreiding van *L. sponsa* vertoont grote overeenkomst met die van andere algemene libellen van de (met name Oost-Nederlandse) zandgronden, zoals *Enallagma cyathigerum*, *Libellula quadrimaculata*, *Sympetrum danae* en

Mannetje

Begeleidende soorten

Alledaagse begeleiders

	Trefkans (%)
<i>Ischnura elegans</i>	78
<i>Enallagma cyathigerum</i>	63
<i>Sympetrum danae</i>	61
<i>Sympetrum sanguineum</i>	59
<i>Orthetrum cancellatum</i>	54
<i>Libellula quadrimaculata</i>	48
<i>Sympetrum vulgatum</i>	48
<i>Lestes viridis</i>	45
<i>Anax imperator</i>	45
<i>Coenagrion puella</i>	45

Karakteristieke begeleiders

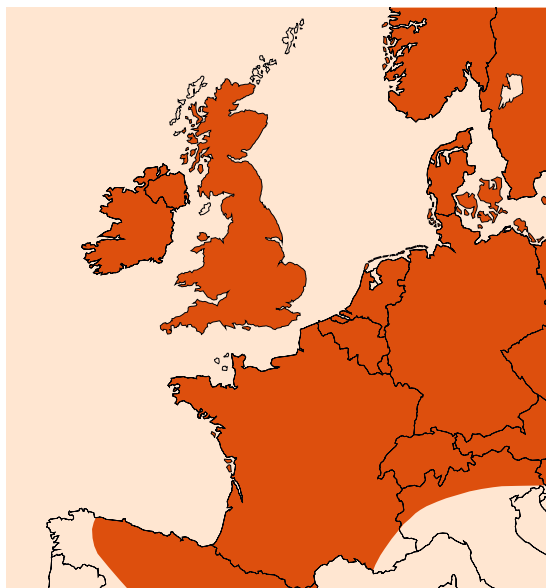
	Gedeelde hokken	Overlap (%)
<i>Sympetrum danae</i>	1206	48
<i>Enallagma cyathigerum</i>	1246	43
<i>Libellula quadrimaculata</i>	958	37
<i>Sympetrum sanguineum</i>	1165	34
<i>Sympetrum vulgatum</i>	949	31
<i>Anax imperator</i>	890	31
<i>Sympetrum flaveolum</i>	728	30
<i>Coenagrion puella</i>	885	29
<i>Lestes viridis</i>	895	28
<i>Aeshna cyanea</i>	775	25

Biotoop

Optimaal: duinplassen; vennen;

laagveenmoeras

Suboptimaal: plassen, kanalen en afgravingen; sloten in agrarisch gebied

Lestes sponsa - gewone pantserjuffer

	voor 1950 zeer algemeen	1950 - 1989 zeer algemeen	1990 - 1997 zeer algemeen
atlasblokken	122	484	793
km-hokken	153	1055	1984

Rode Lijst thans niet bedreigd

S. sanguineum. Afgezien van de laatste kunnen deze soorten massaal voorkomen bij vennen. In West-Nederland treedt de soort vaak samen op met *Enallagma cyathigerum*.

Verbreidingsvermogen

Doordat *L. sponsa* een talrijke soort is vallen zwerfende individuen niet speciaal op. De zwerflust van verwante *Lestes*-soorten doet vermoeden dat ook deze soort uitstekend in staat is nieuwe biotopen te koloniseren.

Areaal

De gewone pantserjuffer komt voor van Spanje en Groot-Brittannië in het westen tot in Japan. De noordelijke arealgrens is ongeveer de 65e breedtegraad, de zuidelijke loopt waarschijnlijk door China. Noord-Afrikaanse meldingen zijn slechts bekend uit het begin van de 20e eeuw. Evenals *L. dryas* heeft *L. sponsa* in Europa vooral een centrale en noordelijke verspreiding. *L. sponsa* is meestal echter beduidend algemener. Het is de meest noordelijk voorkomende pantserjuffer. In de landen rond de Middellandse Zee is de soort zeldzaam. *L. sponsa* komt daar vooral in bergachtige streken voor. De soort is niet bekend uit Portugal, en in Italië vormt de Po-vlakte de zuidgrens. In Frankrijk is het een algemene soort, hoewel hij zuidwaarts zeldzamer wordt. De soort komt in heel Groot-Brittannië en de zuidelijke helft van Scandinavië voor. Ook in de overige ons omringende landen is de gewone pantserjuffer algemeen en niet bedreigd.

Verspreiding in Nederland

De verspreiding van de gewone pantserjuffer is in de 20e eeuw niet veranderd. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt op de zandgronden in het oosten van het land, waar *L. sponsa* massaal kan optreden bij vennen. In het westen lijkt de soort kieskeuriger. Daar is hij voornamelijk te vinden in de duinen en in relatief ongeschonden laagveengebieden, maar vrijwel nooit in grote aantallen. Hij kan in het westen ook plotseling opduiken als pionier bij grootschalige bouwactiviteiten zoals snelwegen in aanbouw. Waarnemingen van de zeekleigronden en het rivierengebied betreffen doorgaans zeer lage aantallen. Gezien de gelijkenis met *L. dryas* zijn foutieve determinaties niet uit te sluiten. Aangezien *L. sponsa* veel algemener is, zal het verspreidingsbeeld hierdoor echter nauwelijks beïnvloed zijn.

Toekomst en bescherming

De gewone pantserjuffer is een algemene soort die geen beschermingsmaatregelen behoeft. Het is één van de weinige juffers die niet is achteruitgegaan en misschien zelfs profiteert van menselijke ingrepen. Door het pionierkarakter kan de soort zich goed handhaven en valt eerder voor- dan achteruitgang te verwachten.

SUMMARY

Lestes sponsa has always been common in The Netherlands. It is decidedly more abundant on sandy soils than elsewhere, hence the scarcity of records on clay soils in the west and north. Particularly high densities are found in acidic pools. The species is widespread but relatively scarce on peat soils, where it seems to prefer well-developed vegetation structures, such as *Stratiotes aloides* fields. It may colonise suitable sites in inhospitable landscapes, for instance where sand is introduced for construction or where there is local influence of groundwater.

Vliegtijd

Hoogzomersoort

Hoofdvliegtijd: midden juli t/m eind augustus

Vroegste datum: 10 mei

Laatste datum: 28 oktober

